

S m a a s t y k k e r .

VI.

Præster i Grenaa i det første Hundredaar efter Reformationen.

Meddelt af Sognepræst *J. Richter* i Ringive.

Nedenstaaende Oplysninger er nærmest fremkaldte i Anledning af de i Kirkehist. Saml. 3. R. VI, S. 189—92 optagne Notitser om Præstekaldet i Grenaa¹⁾. Temmelig omfattende Studier til min Fødeby Grenaa's og de tvende djurslandske Herreders Historie, som jeg for en Del Aar siden foretog saavel paa Stedet som i københavnske Arkiver og Samlinger, har gjort mig det muligt at fremlægge nogle flere Oplysninger om Grenaa Sognekalds ældre lutherske Præster.

1. Hr. Jesper nævnes almindelig som den første lutherske Præst i Grenaa²⁾; men om ham findes, saa vidt vides, ingen Oplysning i samtidige Dokumenter, der nu er for Haanden.

¹⁾ Til disse burde have været føjet, at i C. P. Rothes Udtog og Samling af kgl. Rescripter III, 1, 784 ff. findes Udtog af et Reskript af 10. Sept. 1666, der indeholder en Gjentagelse (Stadfæstelse) af Christian III's Brev af 1558 vedrørende Præstekaldet i Grenaa.

H. F. R.

²⁾ Wiberg: Alm. dansk Præstehistorie I, 472.

2. Hr. Jens Skøtt, der døde 1558, er maaske den samme som »sallige Hr. Jenns Ollufzen«, der nævnes i Tingsvidne af Grenaa Byting af Mand. eft. St. Joh. Bapt. 1565¹⁾.

3. Hr. Christen nævnes 1568²⁾ som afdød. Hans Hustru og Efterleverske Ane Christens nævnes samme Steds.

4. M. Søren Jensen Skøtt har muligvis været hans umiddelbare Efterfølger, om end han først synes udnævnt 1570³⁾; i ethvert Fald kendes ingen Præst imellem dem. M. Søren Skøtt tiltraadte først Kaldet efter sin Hjemkomst fra Udlandet⁴⁾ 1573; længe kan han ikke have siddet i Embedet, da der alt 1575 kendes en anden Sognepræst. Den Gaard i Grenaa, han havde beboet, blev en Del Aar efter solgt til hans fordums Lærling Falk Gøye til Skærsø⁵⁾.

5. Hr. Peder Norbagge kendes kun fra Poulsons Catalogus past. dioeces. Aarb., ikke fra samtidige Dokumenter.

6. Hr. Terkel Pedersen nævnes alt som Sognepræst i Grenaa ^{9/11}1575⁶⁾ og var det endnu 1610, saa Kaldet kan ikke have været ledigt 1584. Foruden de i Kirkehist. Saml. 3. R. VI, S. 192 nævnte Steder forekommer han 1599 som Køber af en Eng i Broenge (Aalsø Sogn)⁷⁾, som tilskødedes ham af Thomas, Søren og Anders Rasmussen, Birgitte Rasmusdatter, M. Jens Katholms⁸⁾ og deres Brodersøn Peder Pedersen. 1619 ^{7/4} skødede Hr. Terkels Søn Peder Terkelsen, Borger i Grenaa, den samme Eng til Fru

¹⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

²⁾ Tingbog for 1568 i Grenaa Raadstuearkiv.

³⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 246.

⁴⁾ Kirkeh. Saml. 3. R. VI, 191.

⁵⁾ Tingsvidne af ^{4/11}1588 af Grenaa Byting.

⁶⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

⁷⁾ Hist.-geneal. Arkiv (i Gehejmearkivet) Pergament-Dokument for 1599, Nr. 2.

⁸⁾ Rimeligvis den samme, der døde 1629 som Kannik i Trondhjems Domkapitel.

Edel Mogensdatter (Hvide), sal. Kristoffer Lykkes til Hessel¹⁾. Hr. Terkel maa da være død, ja er rimeligvis død Aaret i Forvejen; thi 1618 ³/₁₁ udgik kgl. Brev til Lensmanden Jørgen Skeel om at undersøge Grunden til den Beskyldning, Præsten [c: d. resid. Kapellan] Hr. Jens [maa være: Rasmus] Mikkelsen i Grenaa fra Prædikestolen havde rejst mod Borgmesterens Søn i Grenaa, at han havde bedrevet Hor og Mord og endda taalt i Byen, hvorfor Præsten var bleven forskudt, da Kaldet blev ledigt²⁾.

7. Hr. Lavrits Hansen Olderup («Laurentius Oldorpius Johannis»³⁾), der blev Sognepræst i Grenaa efter Hr. Terkel Pedersen og nævnes som saadan første Gang 1620, var utvivlsomt en Søn af M. Hans Lavritsen Olderup, Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Aarhus († 1602). Ligesom Faderen var han en Tid lang Rector ved Aarhus Skole, da det uden Tvivl er ham, der omtr. 1611 blev »in patriam scholam Arhusiensem vocatus»⁴⁾. 1632 ⁶/₂ gik han fra Arv og Gæld efter sin sal. Broder Peder Hansen, »som bleff skott vdj Suerin vdj lantte Meckelborig»⁵⁾. I sit sidste Leveaar holdt han Kapellan paa Grund af Svaghed⁶⁾. Han kaldes altid Hr. Lavrits Hansen, ikke Jensen. Han døde 1636, før 1. Avgust, paa hvilken Dag Therckell Saxe, Borger i Aarhus, paa Hr. Lavrits's Børn »Hans Laffridzens og Berett Laffridzdatters» Vegne bortskødede en Hr. Lavrids tilhørende Ejendom ved Siden af Præstegaarden⁷⁾. Det er muligvis Sønnen Hans Lavridsen, der siden blev Sognepræst til V. Tørslev og Svenstrup († 1670)⁸⁾.

¹⁾ Jfr. Registrant over Hist.-geneal. Arkiv Hessel Nr. 5.

²⁾ Jyske Registre.

³⁾ Saaledes i Gl. kgl. Saml. 739 fol. (Indberetning om Antikviteter fra Aarhus Stift 1623).

⁴⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. II, 749.

⁵⁾ Tingsvidne i Grenaa Raadstuearkiv.

⁶⁾ Tingsvidne af 18/3 1639 af Grenaa Byting.

⁷⁾ Tingsvidne af Grenaa Byting.

⁸⁾ Wiberg: Alm. dansk Præstehist. III, 409.

8. Hr. Sejer Rasmussen blev altsaa Sognepræst i Grenaa i Reformationens Jubelaar 1636 og døde vist 1650. Han købte 1636 $10/10$ af Hr. Lavrits Hansens Arvinger »6 guoll Hus og en Have, nest vesten til prestegaarden«. Om ham har jeg et Steds¹⁾ fundet en Optegnelse: »Dn. Victorinus Erasmus pastor Grænøensis rabula fuit et durus«, saa hans Ortodoksi har sagtens været af den buldrende Slags. Han synes ikke at have været paa det rene med, at Foreningen mellem Sognekapellaniet og Rectorembedet i Grenaa var lovlig, hvorfor han æskede og fik et Tingsvidne af de ældste Dannemænd af Grenaa og Gammel Sogn, at saaledes havde det været, saa længe de kunde huske²⁾.

Det er dog ikke aldeles sikkert, at Forholdet var saaledes umiddelbart efter Reformationen; Kongebrevet af 1558 $9/12$ ²⁾ synes i alt Fald ikke at tyde paa, at der med Skolemesterembedet var forenet nogen præstelig Gerning. Om Hr. Jens Skøtt (se Sognepræsterne Nr. 2) da har været den første Sognekapellan, der tillige havde at beklæde Rectorembedet⁴⁾, maa vi lade staa hen. Den første Kapellan, der nævnes i Grenaa, er Hr. Jakob, som forekommer 1570 Mand. eft. St. Hansdag og 1574 Mand. eft. St. Pauli conversionis; men det er jo muligt, at han er den »gudfrøchtige, forstandige og lerde persone«⁵⁾, som skulde bestyre Sognekaldet i Hr. Søren Skøtts Fraværelse, saa han kun har været »personel Kapellan«. — Det ovennævnte Tingsvidne af 1639 $18/3$ giver os derimod Midler i Hænde til at danne en Liste over Sognekapellaner, der tillige have været Rectorer, i alt Fald siden 1576. Listen bliver da saaledes:

¹⁾ Paa en løs Seddel foran Titelbladet i Kallske Saml. 379, 4to (Fr. J. V. Dauw: Annotationer henhørende til Kiøbstæden Greenaa, Kirken og den latinske Skole. Begyndt in Octobri 1738).

²⁾ Tingsvidne af Grenaa Byting 1639 $18/3$.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3. R., VI, 190 f.

⁴⁾ F. E. Hundrup: Lærerstanden ved de nedlagte Latinskoler i Ebeltoft, Grenaa, Hobro, Mariager og Skive (Randers 1876), S. 6.

⁵⁾ Se Ny kirkehist. Saml. V, 246.

1. Hr. Jens Munk 1576 og ligeledes 1579.

2. Hr. Niels Sørensen Bunde nævnes første Gang 1584 ^{14/9} ¹⁾ og var endnu Kapellan og Rector her 1602. — 1588 havde han en Retstrætte med en Borger i Grenaa, Søren Jensen Bendsen, som havde talt ham »ubekvemmelige« Ord til for hans Dør. Søren Bendsen erklærede paa Tinge at have gjort dette i Drukkenskab og bad Hr. Niels om Forladelse for Guds Skyld²⁾.

3. Hr. Rasmus Mikkelsen blev kaldet til »Kirketjener og latinsk Skolemester vdi Grindau« 1603³⁾; han levede endnu 1627 ^{12/3}, da Raadmand Peder Jensen gjorde Indførsel i hans Bo for Gæld⁴⁾, men var død 1632 ^{4/6}, da hans Hustru nævnes som »Berrett salig her Rasmuses effterløffuerske«⁵⁾; muligvis har han været gift en Gang før, da hans Hustru 1624 ^{26/4} nævnes som »Karen Nielsdatter«⁶⁾. Naar han kaldes »Hr. Rasmus Nielsen«⁷⁾, da er det ikke umuligt, at hans Samtidige ogsaa have nævnet ham saaledes, thi i et Tingsvidne af 1624 ^{1/3} hedder det, at »Thames Chrestensen Borger skøder til Hr. Rasmus Nielsen, Skolemester og Capellan i Grenaa, sit iboende Hus (4 Fag) paa Grenaa Torv, norden næst for Hr. Rasmus's Gaard«⁸⁾; men s. A. ^{26/4} kaldes han i Tingbogen »Hr. Rasmus Michellsen«. — Hans Prædiken mod Borgmesterens Søn i Grenaa er ovenfor omtalt.

Naar Søren Jensen Soding (»Severinus Joannis Soding«) nævnes som Rector i Grenaa 1611⁹⁾, da har han muligvis kun rent midlertidig beklædt Embedet paa Hr.

¹⁾ Tingsvidne af s. D. af Grenaa Byting.

²⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. II, 746.

⁴⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

⁵⁾ Ligeledes.

⁶⁾ Ligeledes.

⁷⁾ Saaledes: Wiberg: a. Skr. 473, Hundrup a. Skr., 6 og Kirkeh. Saml. 3. R. VI, 192.

⁸⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

⁹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. II, 749.

Rasmus Mikkelsens Vegne. Det samme gælder vist Søren Mortensen, der kun kendes som Rector fra en i Kallske Saml. 379, 4to opbevaret Rectorfortegnelse. »Hans Søffrensen Vinther« nævnes i Tingsvidne af 1639 ²⁵/₂ som daværende »latinske Skolemester i Grenaa«, men kjendes ellers ikke. Muligvis har disse saavel som de øvrige fra dette Tidsrum hos Wiberg og Hundrup anførte (Jens Hansen Trige og Mads Olsen Storm) kun været ansatte paa korte Aaremaal. —

Kongebrevet af 1558 ⁹/₁₂ oplyser, at Sognepræsterne i Grenaa ligesaa lidt som de latinske Skolemestre havde nogen fast Residens; for Sognepræsternes Vedkommende afhjælper Kongebrevet ikke denne Mangel, omend det (i Følge Udkastet) synes oprindelig paatænkt. Senere viser det sig, at der er bleven tillagt Sognepræsterne en fast Præstegaard; om denne oplyser et Synsvidne af 1570 Mand. eft. St. Hansdag, at den var meget forfalden: Væggen var nedfalden, Loftet baade over Kælder og over Beboelseslejligheden ligeledes, intet Tag var der paa Huset, kun nogle gamle Lægter¹⁾. Det har altsaa ikke været nogen synderlig hyggelig Bolig. 1636 ¹²/₉ blev der ligeledes optaget Synsvidne over Præstegaarden, som atter var brøstfældig: Storstuen, den lille Stue, Læsekammeret, Ovnen, Portstuen, Drengens Kammer i Gaarden, Porten, Ladehuset, — alt trængte til Istandsættelse. Dette kan dog vist for en stor Del skyldes Krigens Ulykker 1627, som lagde Byens østre Del (hvor Præstegaarden laa) i Aske. — »Provstegaarden«, der i Følge Kongebrevet af 1558 ⁹/₁₂ skænkedes til Skolen og til Skolemesters Bolig, tilhørte i den papistiske Tid rimeligvis Helligaands-Huset i Aarhus, der havde Ejendomme i Grenaa²⁾. Et Synsvidne af 1632 ²⁷/₂ oplyser,

¹⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

²⁾ Script. rer. Dan. VI, 484; Kirkehist. Saml. 3. R. V, 324. — 1519 nævnes »Michel Nielssen, prowest i Grindo« (Dokument i Benzons Godsarkiv 573, Afskrift i Hist.-geneal. Arkiv i Gehejmearkivet: Ørbækgaard 5).

at ogsaa den var meget brøstfældig; der behøvedes til Istandsættelsen 6 Tylter Deler (Planker) til Loft og Gulv, 20 Tagsten, 6 nye Vinduer og nye Fodstykker paa Bygningens vestre Side¹⁾. Den har ligget tæt ved Præstegaarden og delt Skæbne med den. — Præsterne har vist foretrukket at bo paa deres private Ejendomme, som det da ogsaa vides, at nogle af dem have gjort²⁾. — Den latinske Skole fik siden sin Plads andet Steds i Byen; i Følge Resens Kort laa den da vest for Kirken tæt ved Torvet paa Nordsiden af den »lille Gade«.

¹⁾ Tingbog i Grenaa Raadstuearkiv.

²⁾ Jfr. Tingbøgerne.